

latur, quia non potest unquam satis effari. Quod etiam indicasse videtur Nazianzenus, oratione 49, dicens: *Hoc est Deus, quod cum dicitur, non potest dici; cum aestimatur, non potest aestimari; cum definitur, ipsa definitione crescit*, id est, omnem definitionem excedit, quæ verba usurpavit etiam Augustinus, sermone 190, de Tempore, et inveniuntur in Ambrosio, libro de fide contra Arianos, cap. 6.

CAPUT XXXII.

DE VARIIS NOMINIBUS DEI.

1. *Prima conclusio.*—Quamvis Deus ineffabilis sit et quadam ratione innominabilis, nihilominus (ut diximus), aliquibus nominibus potest a nobis significari, ut aequaliter de illo loqui possimus. Hac ergo occasione tractant hic theologi de nominibus Dei, quæ nos breviter expedire poterimus, quia res facilis est, et de illa multa in superioribus tracta sunt. Supponimus autem sermonem esse de nominibus, quæ Deo, ut unus est, tribuuntur: nam de nominibus ad mysterium Trinitatis pertinentibus in proprio tractatu differimus.

2. *Proprium bifarium sumitur. Imprimis opponitur metaphorico.*—Primo ergo dicendum est, posse Deum habere aliquod nomen proprium. Ita docuit D. Thomas, dicta quæst. 13, art. 1 ad 3, estque certum et explicatur facile, distinguendo illam vocem *proprium*, habet enim duos sensus et in utroque vera est assertio. Primo ita sumi solet, ut proprium metaphorico opponitur, et hoc modo probatum est supra, libro primo, capite nono, perfectiones illas, quæ in suo formali conceptu imperfectionem non includunt, vere, ac proprie in Deo. Nomine ergo illa, quæ tales perfectiones formaliter significant, proprie dicuntur de Deo. Idemque est clarum in nominibus negativis, per quæ alias imperfectiones a Deo excludimus, ut in primo libro, capite sexto et sequentibus diximus, ubi etiam explicuimus, quomodo hæc nomina in re, seu forma significata non involvant imperfectionem, et ideo propria sint, quamvis in modo significandi habere videantur imperfectionem, vel quia ex rebus imperfectis sumpta sunt, vel quia sunt accommodata nostro imperfecto modo concipiendi.

3. *Secundo modo communi contradicit.*—Secundo modo dicitur nomen proprium, ut distinguitur contra commune ei sic dicitur proprium nomen Dei, quod illi soli vere et proprie tribui potest, ut de hoc nomine *Deus* et similibus infra dicemus. Solum est observan-

dum, quod supra, libro primo, capite tertio, notavi, nomina Deo imposita accommodata esse conceptibus nostris. Nos autem prius concipimus quasdam rationes communes Deo et creaturis, quam ad proprium aliquem Dei conceptum perveniamus, ut concipimus causam, bonitatem sapientiam et similia: tunc vero addimus aliquid, quo conceptum illum generalem Deo proprium faciamus, ut primam causam, a qua omnia pendent, ipsa est nullo, summe sapientem, infinite bonam. Et ita ad significandum Deum proprio nomine utimur, vel similibus vocibus complexis, aut incomplexis æquivalentibus ex impositione. Et ita potest habere Deus proprium nomen, licet nunquam significet id, quod est proprium Dei, prout est in ipso, sed subintelligendo negationem aliquam, vel comparisonem cum excessu ad omnia alia, qui etiam est conceptus satis confusus, et aliquo modo negationem includens, ut supra dixi.

4. *Secunda conclusio.*—*Tria nomina Dei genera.*—*Objectio.*—*Responsio.*—Secundo dicendum est, posse Deum habere nomen substantiale, id est, substantiam ejus significans. Hanc assertionem, fere sub eisdem terminis docuit D. Thomas, 1 part., quæst. 13, art. 2, ubi distinguit in Deo tria genera nominum: quædam sunt negativa, alia, quæ dicunt respectum ad creaturas, alia absoluta. De primis nominibus ait D. Thomas, non dici de Deo substantialiter. Quod intelligitur quantum ad formale significatum, nam quoad materiale sine dubio significant rem quamdam, quæ subesse intelligitur illi negationi, quæ non est nisi substantia Dei. Tamen, quia modus significationis et prædicationis juxta formale significatum attenditur, ideo dicuntur talia nomina non prædicari substantialiter de Deo, quia negatio non est de substantia Dei. Dices, ergo prædicantur accidentaliter. Respondeo primo, non prædicari accidentaliter secundum rem, sed ad summum secundum nomen, quia negatio nihil reale est. Deinde etiam illo modo non prædicari accidentaliter, id est, contingenter, quia necessario prædicantur: nam esse incorruptibilem, immensum, infinitum et similia necessario Deo conveniunt. Possunt ergo dici prædicari ad modum proprii necessario consequentis essentiam Dei, non secundum rem, sed secundum rationem, cum fundamento in re. Quod quidem in dialectico rigore verum est et non habet in re inconveniens: tamen si non attendamus modum significandi, sed id, quod per illam negationem indicare intendimus, illud

sine dubio est ipsa substantia et essentia Dei et hoc modo sæpe Patres vocant hæc omnia attributa substantialia, ut libro primo vidimus. Quo etiam modo dicere solemus irrationale, verbi gratia, esse differentiam subalternam et substantialem animalis.

5. *Nomina secundi generis.*—De secundis nominibus, scilicet, dicentibus relationem ad creaturas indistincte, loquitur divus Thomas. Tamen sine dubio intendit loqui de nominibus significantibus relationem ad creaturam fundatam in objectionibus liberis Dei ad extra. Nam omnipotentia etiam dicit suo modo respectum ad creaturas, nihilominus de Deo substantialiter dicitur, ut idem divus Thomas sentit 1 parte, quæstione 25. Et idem dicendum est de scientia simplicis intelligentiæ creaturarum, ut dicemus. Hæc ergo attributa, quæ videntur dicere relationem necessariam ad creaturas, sub absolutis comprehenduntur, quia non significant relativa secundum esse, quamvis secundum dici videantur relativa, seu transcendentalem relationem importantia. Hæc ergo nomina inter absoluta computamus. Imo etiam nomina, quæ significant actus liberos Dei æternos cum respectu aliquo ad creaturas interabsoluta potius, quam inter relativa comprehenduntur, quia principaliter significant actus existentes in Deo, qui reales et absoluti sunt, licet a nobis significantur ad modum relativorum.

6. Nomina ergo relativa proprie dicuntur a D. Thoma, quæ relationem aliquam ex tempore in Deo important, correspondentem relationi temporali creaturæ ad Deum, ut sunt nomina creatoris, Domini et similia. Hæc enim ita significant, ac si relationem prædicamentalem indicarent. De his ergo nominibus etiam docet D. Thomas, non dici de Deo substantialiter. Quod duplici ratione verum est. Primo quidem non dicunt Dei substantiam, quod intelligendum est sicut de negativis nominibus, quantum ad formalissimum significatum, quia dicunt relationem rationis, quæ in Deo non est, et consequenter non dicunt substantiam Dei. Nihilominus verum est ratione materialis, quod nostro modo intelligendi substernitur illi relationi, per has voces significari substantiam Dei. Secundum etiam verum est non dici substantialiter, quia quoad formam prædicationis dicuntur de Deo accidentaliter, non solum ad modum proprii sicut negativa prædicata, sed ad modum quinti prædicabilis, quia contingenter prædicantur, et ita dicuntur de Deo, ut possint de illo non affirmari.

7. Et hinc fit ut talia nomina possint de Deo ex tempore prædicari, in quo ab aliis omnibus distinguuntur, ut notavit divus Thomas, dicta q. 13, art. 7, et reliqui theologi in 1, d. 30, ubi Bonaventura, Richardus et alii: Alensis, 1. p., q. 35, per totam. Estque res per se facilis, quia hæc nomina in sua significatione involvunt denominationem extrinsecam a creatura existente, ut supra notavimus, capite secundo, tractando de immensitate Dei. Unde fundamentum (ut sic dicam) illius denominationis est res temporalis, et ideo mirum est quod talia nomina possint dici de Deo ex tempore, quia dicuntur sine mutatione Dei. Denominatio enim extrinseca non ponit in Deo mutationem. In qua re explicanda interdum dubium fuit Augustinus, ut videri potest, lib. 12, de Civitate, cap. 15; tamen in lib. 5, de Trinitate, cap. 5 et 16, modo dicto illam expedit. Hac vero occasione tractant hic theologi: an relationes temporales Dei ad creaturas sint reales vel rationis, sed ea res sufficienter a nobis disputata est in Metaphysica, disp. 47, sect. 15, a n. 15, usque ad finem.

8. *Nomina tertii generis.*—*Damasceni locus objicitur.*—*Explicatur.*—De nominibus tertii generis nimirum absolutis et affirmativis maxime procedit conclusio posita, nam hæc nomina præcipue substantialia sunt, ut D. Thomas, dict. art. 2, docet, et cæteri theologi in 1, dist. 22, Marsilius, quæst. 25, Alensis, 1 part., quæst. 48, M. 4, art. 3, § 2. Probaturque facile, quia hæc nomina significant perfectionem aliquam absolutam in Deo realiter existentem, sed quidquid in Deo est hujusmodi est substantia ejus: ergo significat divinam substantiam. Sed objicit potest Damascenus, lib. 1, cap. 4, dicens: *Quæcumque de Deo per affirmationem dicimus non ipsius naturam, sed quæ circa ipsius naturam sunt, ostendunt, ita sive bonum, sive justum, sive sapientem, sive quodcumque tandem aliud dicere libeat, non Dei naturam, sed quæ nature Dei insunt, exponunt.* Sentit ergo hæc nomina non significare substantiam Dei. Respondetur hoc dictum esse a Damasceno propter duo. Primum quia nullum nomen significat vel declarat Dei substantiam prout in se est, sed secundum aliquam rationem communem confuse conceptam et applicatam Deo, per quamdam excellentiam conceptam etiam confuse, vel per quamdam comparisonem ad alia. Secundo propter modum significandi, maxime aliquorum nominum quæ per modum qualitatis perfectionem aliquam formalem indicant, ut sapiens, justus et similia, nihilominus tamen, quoad rem si-

gnificatam, omnia significant substantiam Dei.

9. *Inter hæc nominum genera, præcipuam difficultatem habent quæ actus Dei liberos significant.* — Sed in hac trimembri divisione, nominum Dei peculiarem difficultatem habent nomina illa quæ significant actus liberos Dei cum relatione ad creaturas, ut *Præscientia*, seu *Scientia visionis exemplar*, prout tantum est de rebus faciendis, *Prædestinatio*, *Electio*, *Providentia*, an hæc dicantur de Deo substantialiter. Quod enim ita dicantur probari potest, quia etiam illi actus in Deo non sunt aliud quam substantia Dei, nam etiam ut liberi non addunt Deo aliquid reale quod extra substantiam ejus sit. In contrarium vero est, quia hæc nomina non dicuntur de Deo necessitate absoluta, sed potius contingenter seu libere, licet cum immutabilitate postquam semel dicuntur, quæ autem substantialiter dicuntur debent necessario convenire. Respondeo breviter ex doctrina D. Thomæ, dicta quæst. 13, art. 7, ubi videtur explicare quod de nominibus Dei significantibus relationem ad creaturam generaliter dixerat in 2 art. ejusdem quæstionis.

10. Respondeo hæc nomina directe significare substantiam Dei, connotare tamen relationem aliquam rationis ad creaturas et ratione prioris significati dici de Deo substantialiter: ratione tamen connotati non dici de Deo ex necessitate simpliciter, sed aliquo modo contingenter. Quia illa relatio potuisset non esse, absolute loquendo, ratione sui termini qui contingens est. Declaratur quia hæc nomina significant in Deo directe et per se aliquem actum immanentem Dei, vel conceptum mentis, vel voluntatis propositum qui actus est ipsa substantia Dei, non tamen significant illam omnino absolute, sed ut habentem pro objecto actuali aliquam creaturam secundum aliquid quod non necessario convenit creaturæ. Quia dicitur habitudinem ad existentiam in aliqua differentia temporis, quæ existentia absolute necessaria non est. Et ex hoc capite significatur ipsamet substantia Dei per illa nomina, non ut necessarium ens absolute et simpliciter, sed connotando talem relationem quæ resultare potest posito termino. Ergo talia nomina, quoad modum significandi, non dicuntur substantialiter, licet substantiam Dei indicent.

11. Et eodem modo loquitur D. Thomas in illa solutione ad primum de his vocibus, creator, Salvator et similibus: quia videtur supponere actionem significatam per has voces esse ipsummet actum immanentem in Deo. Sed adhuc hoc supposito intercedit differentia, quia

hæc connotant relationem ad rem temporaliter existentem in se, et ideo dicuntur de Deo non solum contingenter sed etiam ex tempore. Alia vero connotant relationem ad rem tantum, ut futuram vel præsentem in æternitate, et ideo licet dicantur contingenter, ab æterno et immutabiliter dicuntur. Unde in universum affirmare possumus nomina quæ dicuntur de Deo ex tempore, non significare directe substantiam Dei, sive formaliter significant relationem, ut D. Thomas censet de hoc nomine *Dominus*, sive significant actionem seu originem, quæ est ratio fundandi relationem, ut D. Thomas vult, de hoc nomine *Creator*, quia et relatio non est in Deo, et actio illa temporalis etiam est extra Deum, quia transiens est et extrinsece denominat Deum creatorem. At vero nomina significantia actus Dei immanentes ex æternitate de Deo dicuntur, propter rationem dictam. Non desunt tamen qui putent has voces *videre* vel *intueri creaturas*, ex tempore Deo convenire, licet significant actum immanentem, quia connotant relationem ad terminum existentem actu in propria differentia temporis. Et fortasse non repugnaret aliquod nomen ita imponi, tamen nullum invenio ita significans, nam de illis verius est ab æterno convenire Deo, et solum dicere habitudinem ad terminum existentem secundum præsentiam objectivam in æternitate.

12. *Nomina substantiam Dei significantia varie dividuntur.* — Ex quibus possumus variis modis distinguere nomina significantia substantiam Dei. Nam primo dividi possunt in ea quæ omnino necessario Deo conveniunt et quæ contingenter seu libere. Quorum membrorum differentia jam satis explicata est. Et juxta illam dicere possumus priora et significare substantiam et substantialiter ac essentialiter prædicari, posteriora vero, licet substantiam significant, non tamen prædicari essentialiter, nec omnino substantialiter, quia connotant respectum qui est extra substantiam Dei, ratione cujus non sunt prædicata essentialia. Unde quoad modum et figuram prædicationis videntur imitari accidentia inseparabilia, quæ postquam semel insunt, separari amplius non possunt.

13. Rursus inter prædicata necessaria significantia substantiam Dei, quædam sunt omnino absolute quæ in suo conceptu neque includunt, nec connotant relationem ad creaturas etiam ut possibles, qualia sunt hoc nomen *Deus*, *Qui est*, *Summa substantia*, *Scientia* et *amor Dei de se ipso*, *Beatitudo Dei* et similia. Et hæc censentur maxime substantialia

et essentialia; sunt vero quædam alia quæ licet necessario Deo conveniant, connotant relationem ad creaturas, ut possibles, ut *Omnipotentia*, *scientia simplicis intelligentiæ*, *ideæ*, prout dicuntur rationes rerum factibilium, et de his quidam dicunt, licet significant Dei substantiam, non tamen prædicari de Deo substantialiter, id est, essentialiter, quia non sunt tam necessaria quantum est essentia Dei. Sed contrarium censeo verum: nam hæc etiam essentialiter DEO conveniunt, ut supra generaliter dictum est de attributis, et in particulari de *Scientia* et *Omnipotentia*, ut infra, libro tertio dicetur, et iterum in libro nono, de Trinitate. Quia quicquid intelligi potest necessarium ad illum respectum ex parte fundamenti est essentialiter Deo, et ex parte termini habet tantam necessitatem quanta desiderari potest, ut ibidem ostendemus.

14. Tandem hæc ipsa prædicata substantialia et necessaria possumus distinguere, quia quædam significare videntur, quid est Deus, alia qualis sit Deus: licet omnia essentialia sint. Sicut enim dialectici distinguunt prædicata essentialia, quia quædam dicuntur in quid, alia in quale quid, ita in omnibus significantibus substantiam Dei, licet omnia essentiam Dei significant et essentialiter dicantur, juxta ea, quæ tractavimus, in fine primi libri, nihilominus quædam videntur de illo dici in quid, ut *Deus*, et similia. Alia vero in quale quid, ut *Sapiens*, *justus*, et fortasse de his posterioribus locutus est Damascenus, quando dixit non naturam, sed aliquid circa naturam significare. De his ergo nominibus, quæ qualis sit Deus, indicant, nihil occurrit dicendum, præter ea, quæ attributis et eorum numero dicta sunt superiori libro; et quæ libro sequenti de affirmativis attributis in particulari dicemus, nam quædam aliæ questiones, quæ de his nominibus hic solent disputari, alibi a nobis tractata sunt. Ut an sint synonyma supra, libro primo. An sint univoca vel analogica, prout sunt communia Deo et creaturis, in disp. 28 Metaphysicæ, sect. 2. De nominibus autem quæ indicant, quid sit Deus et ejus substantia, pauca adnotanda supersunt.

15. *Tertia conclusio.* — Dico ergo tertio. Duo sunt præcipua nomina quæ maxime significant, quid est Deus, significando substantiam ejus. Hæc assertio patebit proponendo hæc Dei nomina et illa breviter explicando. Supponendo imprimis cum Dionysio, cap. 2, de Divin. nomin., hæc nomina maxime esse a nobis sumenda ex Scripturis: *Nam omnes* (inquit) *Deo*

dignæ denominationes non per partes, sed in tota integra ac perfecta et plena Deitate a Scripturis sanctis celebrantur. Sumuntur autem ex Scriptura plura nomina Dei, ut statim ex Hieronymo referemus. Propter quod dixit de Deo Cyrillus Jerosolymitanus, Catech. 6: *Multorum nominum est, et substantiæ ejusdem.* Primum ergo nomen est, hoc ipsum *Deus*. Unde Hieronymus, Epist. 136, recensens et breviter explicans decem Dei nomina, quæ in Scripturis habentur, hoc ponit primo loco, dicitque in Hebræo illi respondere nomen $\gamma\delta\epsilon\iota$, Græce $\theta\epsilon\omicron\varsigma$, ita enim priorem vocem septuaginta interpretantur, cui latine respondere vocem *Deus* manifestum est.

16. *Objectio.* — De hoc ergo nomine certum est, significare substantiam Dei, seu quid ille sit, prout in hac vita concipi potest. Unde Athanasius in Epist., de decretis Nicenæ Synodi post medium: *Cum audimus* (inquit) *vocabulum Deus, nihil aliud nisi ipsam incomprehensibilem Dei substantiam significari intelligimus.* Dices, nomen Deus ab operatione, vel cognitione Dei sumptum esse, juxta Damasceni doctrinam, lib. 1, cap. 12, ubi tres etymologias illius nominis refert. Una, ut dictum sit a verbo $\theta\epsilon\epsilon\iota\upsilon$, quod est currere, aliam a verbo $\alpha\theta\epsilon\iota\upsilon$ quod est urere, vel a verbo $\theta\epsilon\alpha\theta\epsilon\alpha\iota$, quod est prospicere, quia providentia sua omnia prospiciat, omnia percurrat, ac moveat et omnem iniquitatem urat et absumat, et Theophylus Antiochenus, lib. 1, ad Autholicum addit quartam dicens: *Deus nominatur a verbo $\tau\epsilon\tau\iota\kappa\epsilon\iota\upsilon$ ab eo quod omnia in sua securitate collocavit.* Et deinde adjungit primam etymologiam Damasceni.

17. Respondemus ex D. Thoma, dicto art. 8, aliud esse, unde nomen sumptum est, aliud ad quod significandum impositum est, ut est vulgare exemplum de nomine *lapis*, quod a lædendo pedem dictum est, non tamen id formaliter significat. Sic ergo nomen Deus ab operatione sumptum est, tamen quia sub illa operatione, cognitione, vel providentia, quamdam summam substantiam intelligimus, eam nomine Dei significamus. Cujus signum est, quia ignorantes etymologiam significatum concipimus: et licet etymologiæ sint plures, significatum est unum. Denique sicut nomen angelus, licet ex actione sumptum sit, substantiam significat, ita est nomen Deus, est enim idem significandi et concipiendi modus. Estque nomen *Deus*, maxime substantivum, nec de formali, vel de connato significat aliquid præter substantiam Dei, licet nos ex imperfectione nostra non concipiamus ejus substantiam sine

conceptu aliquo modo connotativo, quod fere in omnibus nominibus substantiarum nobis contingit, magis vero in spiritualibus et maxime in Deo.

18. *Quomodo nomen Deus creaturis tribuatur.* — Quia vero hoc nomen *Deus*, attribuitur interdum creaturis, inquiri solet, qua ratione id fieri possit, si nomen *Deus* substantiam Dei significat, quæ una tantum est? Ut hoc explicem, adverte ex D. Thoma d. quæst. 13, art. 9 et 10, nomen *Deus*, licet habeat modum termini communis quoad sonum, seu vocem et modum concipiendi nostrum, re tamen vera esse terminum singularem, quia significat naturam omnino singularem, incommunicabilem multis Diis, seu naturis. Unde fit, si hoc nomen, quatenus per illud significatur vera Dei natura, alteri quam vero Deo in propria significatione tribuatur, falso ei tribui, quia dicitur de re, quam non significat. Nec per talem prædicationem mutatur significatio vocis, sed male applicatur, ut si vox homo tribuatur lapidi, non propterea lapidem significat, nec mutatur ejus significatio vocis, sed male applicatur, ut si vox homo tribuatur lapidi, non propterea lapidem significat, nec mutatur ejus significatio, sed male applicatur. Si vero nomen Dei non sumatur ut significat veram naturam Dei, id est, quæ est ex se infinite et summe perfecta, sic jam illud nomen non est proprium Dei, de quo tractamus, et quod dicimus esse proprium et singulare unius veri Dei.

19. *Quarta conclusio.* — Unde ulterius dicendum est, nomen *Deus* sumptum latiori et translata significatione, dici solere de iis, qui non sunt verus *Deus*. Patet ex usu Scripturæ, nam interdum vocat Deos, idola gentium, juxta illud, *Omnes Dii gentium Dæmonia*, et illud Pauli 1. Cor. 8. *Et si sunt qui vocantur Dii sive in cælo sive in terra, nobis tamen unus est Deus*. Illi ergo dicti sunt dii, vel alia significatione, vel falsa existimatione et applicatione nominis *Deus*. Addit vero D. Thomas hoc nomen sumptum in hac duplici significatione non esse æquivocum, sed analogum. Duplicem autem analogiam in eo esse significat, unam, qua dicitur de aliquibus, qui excellentias Dei per peculiarem modum participant. Et hæc analogia est clara et frequens, ac multiplex in Scriptura, sic enim sancti et fideles vocantur Dii, Psalm. 81. *Ego dixi dii estis*; exponente Christo, Joan. 10: *Illos dixit Deos, ad quos sermo Dei factus est*. Item sacerdotes et iudices, Exod. 22. *Diis non detrahes*, et cap. 7:

Constitui te Deum Pharaonis, et Psalm. 81. *Deus stetit in synagoga Deorum*. De qua analogia videri possunt Gregorius, lib. 5, in 1. Reg. cap. 4, et Basilius, Epist. 141. Altera vero analogia est, quia *Deus* dicitur de vero Deo, vel opinato. Sicut enim homo dicitur analogice de vivo et picto, ita *Deus* dicitur de Deo vero vel ficto, per illam opinionem, et errorem.

20. *Objectio.* — Dices, ergo sic vere appellamus Deos homines secundum dictam analogiam, ita etiam falsos Deos vere dicemus Deos, quia subintelligitur semper dicta analogia, hoc autem falsum est, quia Gentiles vocantes sua idola deos, errant; ergo non tribuunt secundum analogiam, sed in propria et univoca significatione veri Dei, et in hoc consistit eorum error. In hoc etiam nos illis contradicimus, unde necesse est, ut univoce utamur illo termino, alias non fieret contradictio, ergo nomen *Deus*, de vero et falso non dicitur analogice, sed univoce et cum errore dicitur de falso Deo.

21. *Responsio.* — Respondeo duplicem esse usum illius vocis *Deus*, attribuendo illud falsis diis cum vera fide. Unus est affirmativus et in illo usu sumitur cum analogia quam divus Thomas posuit, et sic Scriptura vocat deos idola gentium, scilicet, opinatos seu fictos errore gentium. Alter usus est negativus, quo negamus simpliciter idolum esse Deum, et tunc sumitur *Deus* in significatione propriissima quæ non est univoca, sed singularis, nam ad negandum nomen aliquod de alio, non oportet, ut nomen quod negatur de alio significet eandem rem cum illo, imo contrarium necessarium est. Ut cum Petrum negamus esse Paulum. Infideles autem, qui contrarium affirmant, revera utuntur nomine *Deus* in eadem significatione ut argumentum factum probat, non tamen inde fit, nomen *Deus* esse etiam illo modo univocum in re ipsa, sed putari univocum ab infideli, et ab ipso ita accipi ac si esset univocum, quod satis est ad veram contradictionem. Ut si nunc quæramus, an relatio Dei ad creaturas sit vera relatio, intelligendo per veram relationem, realem relationem, qui affirmaverint, consequenter opinabuntur, relationem univoce dici de relatione creantis et illuminantis, et non tamen inde fit, illud nomen esse univocum revera ad illam relationem, imo hoc ipsum negat qui negat illam relationem esse realem, tamen ut conveniat cum alio in disputatione utitur illa voce in eadem significatione. Nunquam ergo nomen *Deus* communem conceptum ad verum et falsum Deum habet, neque ad plures Deos, et

consequenter neque univocum est, nec commune in suo proprio significato, licet per errorem possit multis applicari, ut dictum est.

22. Secundum nomen et maxime proprium Dei est illud, *qui est*, de quo D. Thomas tractat in dicta quæst. 13, art. 11, et imprimis supponit illud esse unum ex nominibus Dei, quod non omnes admittunt. Aliqui enim putarunt illud non fuisse nomen Dei, sed orationem quamdam, qua *Deus* significavit se futurum esse præsentem in favorem sui populi, ut videre licet in Beda, Hugone et Burgense, et aliis Exodi 3. Sed communis sententia Patrum est ibi Deum declarasse illud tanquam proprium nomen suum. Ita Hieronymus supra, ubi sexto loco hoc nomen ponit: idem habet Damascenus, lib. 4, cap. 12. Imo docet hoc esse primum et maxime proprium nomen Dei: *Quia universum id quod est, tanquam immensum quoddam, et infinitum essentia pelagus complexu suo continet.*

23. Unde Patres ex illo nomine varias Dei proprietates colligunt, ut Ambrosius, Epist. 63: *Hoc est (ait) verum nomen Dei semper esse*. Alii ibi intelligunt significari Dei immutabilitatem et æternitatem, ut Augustinus, lib. 83, q. 40, et Psalm. 101, et Hilarius 1, de Trinitate, in principio, Bernardus, lib. 5, de Considerat. Item Deum ex se habere esse, et non ab alio, et ideo esse summum esse, ut Augustinus 12, de Civitate, cap. 2, et optime Bernardus, dicto lib. 5, cap. 6. ubi in hoc nomine contineri putat omnem perfectionem essendi. Quod est frequens in Patribus, de quo nonnulla dixi supra libro primo, capite primo. Et sane ex ipso contextu Exodi videtur satis clarum illud esse traditum a Deo, ut proprium nomen suum. Nam interrogante Moyse: *Si dixerint mihi quod est nomen ejus? Dixit Deus ad Moysem: Ego sum qui sum, sic dices ad eos: Qui est misit me ad vos*. Ubi prius videtur *Deus* dixisse rationem nominis, quam nomen, atque ita priora verba, *Ego sum qui sum*, non continent nominis impositionem, sed orationem explicantem essentiam Dei: posteriora vero continent nominis impositionem per quam *Deus* Moysi satisfacit.

24. His nominibus addi solet nomen *Jehova*, quod Tetragrammaton, id est, quatuor litterarum. Hoc etiam nomen esse distinctum a præcedenti supponit D. Thomas, dicto articulo undecimo ad primum, ubi comparat hæc tria nomina: *Deus, Qui est, et Jehova*, et dicit, *Qui est* esse maxime proprium, quantum ad id unde sumptum est, scilicet, esse, et quantum ad mo-

dum significandi abstractissimum. Nomen autem *Deus* esse magis proprium quoad rem significatam, quia significat propriam Dei naturam. Tertium vero adhuc esse maxime proprium, quia significat naturam ut incommunicabilem multis Diis. Hieronymus etiam, in dicta epistola hæc nomina ponit ut distincta, et hoc Tetragrammaton 9 loco ponit. Et videtur consentaneum verbis Exodi, nam post citata verba subditur: *Dixitque iterum Deus ad Moysem: Hæc dices filiis Israel, Dominus Deus Patrum vestrorum, Deus Abraham, Deus Isaac et Deus Jacob misit me ad vos, hoc nomen mihi est in æternum*. Ubi ponitur nomen *Jehova*. Unde videtur *Deus* non unum tantum nomen, sed duplex voluisse tradere Moysi, unum quo majestatem suam significaret, aliud, quo indicaret benignitatem et benevolentiam erga suum populum.

25. Alii vero existimant hoc nomen non esse distinctum a præcedenti, quia juxta propriam inscriptionem Hebraicam eisdem verbis constat et ab eodem verbo derivatur, quod esse significat. Quam sententiam censeo valde probabilem, præsertim quia doctissimi in Hebræa lingua illam sequuntur, ut Theodoretus in Exod. quæst. 15, Lipomanus et Eugubius, Exod. 3, Pagninus, et Mercerus in Thesauro, Genebrardus, lib. 1 de Trinitate, Bellarminus, lib. 1 de Christo, cap. 7, Galatinus, lib. 2, de Arcan. Cath. ver., cap. 10. Qui de illo nomine multa mysteria scribunt, et late hanc sententiam confirmant.

26. Alia vero nomina Dei, quæ supra refert Hieronymus, vel ad hæc reducuntur vel significant relationem ad creaturas, ut *Dominus*, vel simpliciter per antonomasiam dictum, vel cum addito, *Dominus exercituum*. Vel dicuntur per comparisonem ad creaturas per excellentiam quamdam, ut *Altissimus, Excelsus, Fortis* et similia. Dionysius, etiam cap. 3, de Divinis nominibus, nomen *Bonus*, tanquam proprium Dei ponit, juxta illud: *Nemo bonus nisi solus Deus*, eique primas partes attribuit, nam (ut meminit etiam Damascenus supra) *Primum Dei nomen esse censet Bonum*. Hoc vero D. Thomas limitat ad nomina quæ significant Deum sub ratione causæ, quod etiam notavit Clichtoveus in Damascenum. Vel certe intelligendum est de nominibus quæ adjective dicuntur de Deo, ut cum dicimus, *Deus est sapiens, justus, bonus*, nam inter hæc merito præfertur *bonus*, non vero respectu eorum nominum, quæ substantive DEUM ejusque naturam significant.